

INDIVIDER OCH GEMENSKAPER

I samhällskunskap betyder individ samma sak som människa. Vi människor tillbringar tid tillsammans med varandra i olika typer av gemenskaper, till exempel familjen, föreningar, kompisar, skolklassen, hemkommunen och som medborgare i Sverige.

Inom kunskapsområdet ”Individer och gemenskaper” diskuteras flera olika perspektiv på hur individer påverkas av sin omgivning och hur vi människor tillsammans skapar gemenskaperna vi lever i.

Centralt innehåll

- ◇ Ungdomars identiteter, livsstilar och välbefinnande och hur detta påverkas, till exempel av socioekonomisk bakgrund, kön och sexuell läggning.

Bästa kompisar.

- ◇ Sveriges befolkning, dess storlek, sammansättning och geografiska fördelning. Konsekvenser av detta, till exempel socialt, kulturellt och ekonomiskt.
- ◇ Svenska välfärdsstrukturer och hur de fungerar, till exempel sjukvårdssystemet, pensionssystemet och arbetslöshetsförsäkringen. Vilket ekonomiskt ansvar som vilar på enskilda individer och familjer och vad som finansieras genom gemensamma medel.
- ◇ Immigration till Sverige förr och nu. Integration och segregation i samhället.

UNGDOMARS IDENTITETER, LIVSSTILAR OCH VÄLBEFINNANDE

Vi människor är lika på många sätt. Alla behöver mat, vatten, boende, omtanke och kärlek. Vi är också olika.

Personlig identitet

Din identitet är grunden för ditt sätt att leva. Vilka personer du umgås med och vilka föreningar du är medlem i är en del av din identitet.

Det är inte säkert att du och din omgivning uppfattar dig på samma sätt. Hur du uppfattar dig själv kallas för personlig identitet. En person blir ofta medveten om sin identitet under tonåren.

Identitet kan ses som ett uttryck för den du är eller den du upplever dig vara. Du är säkert på olika sätt när du är hemma, i skolan eller hemma hos en kompis. Det är normalt att ibland känna sig och uppföra sig på olika sätt i olika situationer. Vissa delar av din identitet är troligtvis tydligare än andra.

Välbefinnande

Välbefinnande handlar om hur vi mår och hur vi trivs. Ditt välbefinnande påverkas till exempel av hur du har det i skolan, vilka kompisar du har och om din kropp är frisk.

Det är inte säkert att du trivs med alla delar av din identitet, vilket kan vara jobbigt. Hur du klarar av att växla mellan olika delar av din identitet beror bland annat på hur stora skillnader det är mellan dem.

Under tonåren förväntas du kunna ta mer ansvar och göra egna val när det gäller vänner, fritid och framtida yrke. Kraven på dig ökar, men samtidigt ökar också möjligheterna för dig att styra ditt liv!

Livsstil

Livsstil är hur du lever ditt liv. Du kanske är vegan, lyssnar på klassisk musik och är piercad. Troligen känner du då samhörighet med andra som är veganer och lyssnar på klassisk musik.

TIO FAKTORER SOM PÅVERKAR DIN IDENTITET

Vår identitet är till största delen inlärd i samspel med andra människor. Vi påverkas av andra och andra påverkas av oss.

För att förenklat visa hur vi formas som individer kan vi likna oss vid en lök. Längst in i löken finns en fast kärna. Runt kärnan finns olika lager av skal. Varje lager kan ses som en del av din identitet. En del skal är tjockare medan andra är tunnare. Alla skal är en del av dig, men deras betydelse varierar under olika delar av ditt liv. Det är olika faktorer som påverkar hur lökens skal bildas och utvecklas.

1. Biologiska faktorer

En del av din identitet har en biologisk förklaring. De biologiska faktorerna påverkar främst kärnan i löken. Kärnan är svårare, ibland omöjlig, att förändra.

De biologiska faktorerna styrs av ditt kön och de arvsanlag som du bär med dig. Vi föds med vissa kroppsliga kännetecken, till exempel hårfärg, ögonfärg och längd. Att vara lång kan ge ett starkare självförtroende, men det kan också upplevas som negativt att vara längre än alla andra.

Hur du upplever ditt kön påverkar också din identitet. Mycket av det som upplevs som skillnader mellan pojkar och flickor är skillnader som är skapade av samhället. Det kallas genus eller könsroller.

Många psykologer tror att alla människor har de åtta grundkänslorna rädsla, ilska, glädje, avsky, ledsamhet, förvåning, avsmak, skuld/skam och nyfikenhet/intresse inom sig. Hur starka de är och vilka uttryck de tar sig varierar däremot.

Varje lager av en lök kan ses som en del av din identitet.

2. Sexuell läggning

Sexuell läggning är en annan viktig faktor. Vissa forskare ser den som en biologisk faktor. Andra ser läggningen som något vi utvecklar i samspel med andra människor. De flesta är heterosexuella, det vill säga blir förälskade i personer av motsatt kön. En del blir förälskade i någon som har samma kön (homosexuella) eller blir förälskade i personer av både motsatt kön och samma kön (bisexuella).

3. Socioekonomisk bakgrund

Med socioekonomisk bakgrund menas under vilka förhållanden vi levt våra liv. Även om Sverige ofta beskrivs som ett jämlikt land finns det skillnader i ekonomi och möjligheter till meningsfull fritid.

Att oroa sig för att pengarna inte ska räcka skapar stress. Att kunna delta i flera organiserade fritidsaktiviteter per vecka och att åka på semester flera gånger om året ger erfarenheter som påverkar identiteten. Den påverkas också av att inte kunna göra det.

4. Familjen

Den närmaste familjens medlemmar och kultur, exempelvis vanor, traditioner och språk påverkar oss under hela livet. Våra värderingar om vad som är rätt och orätt formas ofta i hemmet. En person kan vara medlem i olika familjer samtidigt.

Språket som talas hemma är ofta det språk som vi identifierar oss mest med. Det är också det språk vi uttrycker våra känslor bäst med.

Davids familj

David: ”Jag bor varannan vecka hos mamma och varannan vecka hos pappa. Hos pappa är jag yngst. Hans nya fru har tre barn. Hemma hos mamma är jag det enda barnet och jag får hjälpa till mycket genom att städa och plocka undan. Pappas nya fru gör allt själv och vill ha allt på ett särskilt sätt. En del av mig tycker att det är skönt att inte behöva hjälpa till så mycket, men det gör också att jag inte tycker att jag är med i pappas familj så mycket.

Mamma och jag är mer ett team. Hos mamma äter vi alltid vegetarisk mat. Hos pappa blir det mer kött - det är bra. Mycket är samma förstås: bädda sin egen säng, lägga sig i hyfsad tid och göra läxor. På sätt och vis tycker jag att jag är två olika David. Den lille David som inte behöver göra så mycket och den ansvarsfulle David som alltid hjälper till.”

Nadjas familj

Nadja: ”När jag pratar svenska med min mamma känns det konstigt, som om vi känner varandra på ett annat sätt. Det blir lite stelt. Med mina kompisar pratar jag alltid svenska. Jag tänker mest på svenska. Om jag blir arg och när jag räknar blir det på mitt modersmål, det vi pratar hemma. Det är konstigt, men jag tror språket påverkar mig mycket. På mitt modersmål är jag kanske lite klokare.”

VEM ÄR JAG EGENTLIGEN?

- Biologiska faktorer
- Sexuell läggning
- Socioekonomiska faktorer
- Familjen
- Skolan
- Vänner
- Fritid
- Etnicitet
- Media
- Normalitet

5. Skolan

Ungdomar och barn tillbringar en stor del av sin tid i skolan. Lärarnas förväntningar och andra elevers uppfattningar om dig blir en del av din identitet. För de flesta i Sverige är skolan något positivt, men för en del är skolan en mardröm med utanförskap, mobbning och vantrivsel.

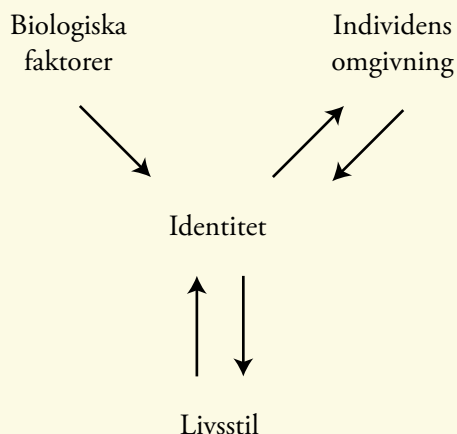
6. Vänner

I tonåren är vänner viktiga. Vänner delar åsikter, intressen och ofta klädstil. De kan prata om ”allt”. En del vänner finns kvar resten av livet, medan andra försvinner. Två vänner kanske sakta växer ifrån varandra eller blir osams. Det kan göra mycket ont att bli av med en vän eftersom han/hon ofta upplevs som en del av oss själva. Förhoppningsvis dyker det upp nya vänner.

7. Fritid

Både organiserad och oorganiserad fritid påverkar våra identiteter. Att vara medlem i en förening innebär exempelvis att vi förväntas följa vissa reg-

IDENTITET OCH LIVSSTIL

ler och kanske bära vissa kläder. Det kan innebära att vi känner gemenskap och får struktur i livet.

Oorganiserad fritid som att vara med kompisar, spela spel och titta på tv är också viktig. Det är en chans att koppla av och möta andra - via internet eller i verkligheten - samt att få nya perspektiv.

8. Etnicitet

Med etnicitet menas ofta kulturella (religion, språk och traditioner) och/eller historiska rötter som vi upplever att vi delar med andra människor. Vi behöver inte bo i samma land för att ha samma etniska identitet.

Många har också flera etniska identiteter. I vissa sammanhang kanske en person känner sig mer som svensk, i andra sammanhang mer som kurd. Hur andra uppfattar och behandlar en grupp med samma etnicitet påverkar också den personliga identiteten.

9. Massmedia

De budskap som sprids via massmedia, det vill säga tidningar, tv, film och reklam påverkar oss på många sätt, till exempel hur vi ska se ut och vad vi ska tycka. Det är viktigt att fundera över hur innehållet i massmedia påverkar oss. Handlar det om att få oss att köpa något, att roa oss eller att ge saklig information?

10. Normalitet

Människor vill i allmänhet känna sig unika och lite speciella, men inte för annorlunda. Det som anses vara normalt i samhället är det som vi jämför och jämförs med. Vad som uppfattas som normalt av samhället, det vill säga normaliteten, påverkar vår identitet. Det kan upplevas som jobbigt att avvika för mycket. Vad som anses vara normalt varierar dock över tid.

Genom olika lagar försöker regering och riksdag påverka medborgarna i landet om vad som ska anses vara normalt. Ett exempel är att äktenskapslagen ändrades så att även homosexuella kan ingå äktenskap. Ett annat exempel är lagar som förbjuder diskriminering. En individ får inte kränkas eller behandlas annorlunda för att han/hon avviker från normen.

Även budskap som sprids via massmedia påverkar gällande vad som ska anses vara normalt, till exempel vad en flicka eller pojke ska leka med.

Det är viktigt att möten äger rum med en mångfald av individer i samhället eftersom det normala tar sig olika uttryck. När människor möts och umgås ökar ofta förståelsen och respekten för varandra. Det är därför viktigt att dessa möten verkligen äger rum. Vad händer om var och en av skolorna endast har elever med samma kulturella och religiösa rötter?

GRUPPIDENTITET

Individer som delar ett visst intresse, en kultur eller en egenskap och så vidare identifierar sig som en grupp. De har en gemensam gruppidentitet. Du tillhör ofta flera olika grupper, till exempel en familj, en fotbollsklubb, ett kompisgäng eller en etnisk grupp. Gruppens enskilda medlemmar har var sin personlig identitet, men de har alltid något som förenar dem. Gruppen kan visa sin samhörighet i exempelvis åsikter, kläder eller andra symboler.

Det är naturligt att gruppera människor och det hjälper oss att skapa ordning. Om du börjar i en ny skola grupperar du kanske snabbt dem som går i samma årskurs som du eller eleverna som tycker om samma musik som du.

Fördelar med grupper

Det kan vara positivt att tillhöra en grupp då det gör livet enklare. Vi vet till exempel hur vi ska bete oss i olika situationer, vilket skapar trygghet. Vi känner oss accepterade och känner att vi betyder något.

Grupper har både för- och nackdelar.

Vi tillhör olika grupper som vi identifierar oss med. Olika grupper har olika symboler. Vilka symboler ser du på Ailu Valle ovan? Vad tror du han vill säga med bilden? Bär du några särskilda symboler?

Nackdelar med grupper

Tyvärr finns det även negativa sidor med grupper. Vi kan börja värdera andra grupper som mindre värda och ser det som den egna gruppen, ”vi”, gör som det normala. Det ”dom” gör är avvikande. Att alltid utgå från sig själv - och sin egen grupp - kan innebära att ”dom” upplevs som hotfulla och som några vi inte vill ha i vår närhet.

Risken med att dela in människor i grupper är att vi bara ser vissa delar av de olika individerna. Vi

Det är inte alltid lätt att veta vem du är. Ibland krockar olika delar av din identitet med varandra och ibland krockar din identitet med omgivningens förväntningar.

tror att vi vet hur en person är bara för att han/hon tillhör en viss grupp. Vi glömmer bort att alla individer har en personlig identitet med flera olika delar.

Att vara medlem i en grupp betyder inte att vi är medlemmar i just den gruppen resten av livet. Vi kanske frivilligt väljer att lämna gruppen eller också får vi inte vara med längre. Det kan göra mycket ont.

Identitet och åsikter

Dina åsikter och värderingar är en del av din identitet. Det är bra att veta varför du tycker på ett visst sätt, vilket innebär att du lär känna dig själv och du blir trygg i den du är. Det är också viktigt att förstå varför andra inte har samma åsikter som du själv har och att respektera att alla har olika åsikter. Eftersom en stor del av vår identitet är inlärd kan vi lära om. Ibland kan det vara svårt att göra det.

När identiteter krockar

Ibland kan det vara svårt att veta vem du är eller våga vara den du är. Ibland kanske du upplever att din personliga identitet inte kommer överens med de grupper du tillhör. Det händer också, särskilt i tonåren, att den egna personliga identiteten krockar med familjens eller omgivningens förväntningar. En grups förväntningar kan upplevas som jobbiga.

Det är svårt, men helt normalt att inte passa in, att känna sig onormal eller att ingen accepterar vem du är. Det finns många personer och organisationer som arbetar med att hjälpa och stötta barn och ungdomar. Några organisationer är BRIS, killfragor.se, tjejzonen.se, RFSL och Rädda Barnen. I varje kommun finns minst en ungdomsmottagning. Alla arbetar under tystnadsplikt och det går att vara anonym.

ORD OCH BEGREPP I KAPITLET

Biologiska faktorer Exempelvis ögonfärg, längd, och kön.

Etnicitet Kulturella (religion, språk och traditioner) och/eller historiska rötter som en individ upplever sig dela med andra människor.

Gruppidentitet Individer som till exempel delar ett visst intresse, en kultur eller en egenskap och identifierar sig som en grupp.

Livsstil Hur du lever ditt liv.

Normalitet Det som uppfattas som normalt av samhället.

Personlig identitet Hur du uppfattar dig själv.

Sexuell läggning Lite förenklat - vilket/vilka kön en person blir förälskad i.

Socioekonomi Hur vi bor och hur mycket pengar varje hushåll har att spendera varje månad.

Välbefinnande Att trivas och anse sig vara vid god hälsa.

FLER ORD OCH BEGREPP

Ansvar Att stå för det man har sagt, tänkt eller gjort.

Etik Besvarar frågor om vad som i teorin är det "rätta", det "bästa" och det "goda".

Fri vilja En del anser att förnuftet styr en människas handlingar och därmed är personen inte tvingad att tänka eller handla på ett visst sätt.

Friends En svensk organisation utan vinstintresse som arbetar för att stoppa kränkningar i skolan och idrottsföreningar.

Fördom En uppfattning om hur till exempel en person är eller gör i vissa situationer utifrån en bild av hur personen är eller hur gruppen som personen tillhör anses vara.

Förebild En person som är värd att efterlikna, ett föredöme.

Gruptryck Människors påverkan på varandra. Ofta används ordet i negativ betydelse där påverkan leder till dåliga handlingar, t. ex. mobbing eller rökning.

Könsidentitet Det kön en person anser sig vara.

Livsstilsförändring Begrepp som inom t.ex. vården används för att ändra ett för hälsan negativt beteende.

Moral Uppfattning om vilka handlingar som anses vara de rätta att utföra.

Norm Uppfattningen om vad som är rätt och orätt.

Normalfördelning De flesta värdena ligger nära medelvärdet. Används inom statistiken.

Objektiv identitet Hur omgivningen uppfattar dig och gruppen eller grupperna du ingår i.

Ofrihet Att vara tvingad att tänka eller handla på ett visst sätt.

Omoralsk Att utföra handlingar som anses vara orätta handlingar.

Plikt En regel som ska följas. Något en person är skyldig att göra.

Självbild Den beskriver hela personligheten, t.ex. det vi tycker är viktigt, vad vi gillar och inte gillar, vad vi står för med mera. Den personliga identiteten bygger på den egna självbilden.

Självkänedom Hur medveten en individ är om vad han/hon vill och tror på, men även att individen känner till sina förmågor och begränsningar.

Självkänsla Att veta vem man är och vad man går för.

Självförmåga Hur stor förmåga en individ anser sig ha att komma till rätta med olika situationer.

Social identitet Gruppidentitet.

Social norm Omgivningens förväntningar och regler om hur en person bör vara.

Subjektiv identitet Hur du upplever dig själv och gruppen eller grupperna som du ingår i.

Utfrys När en individ inte får vara med i en grupp.

Värdering En uppfattning om hur bra eller dåligt någonting är. Värderingar bygger på normerna som finns.

FRÅGOR TILL TEXTEN

s. 10

1. Vad är identitet?

s. 11 - 13

2. Skriv ner fem faktorer som påverkar identiteten. Förklara kort varför de gör det.

s. 14 - 15

3. Vad är en grupp?
4. Ange för- och nackdelar med grupper.

FRÅGOR ATT DISKUTERA

5. Välj några exempel på olika gruppers identiteter i det svenska samhället. Det kan t.ex. vara frimärkssamlare, fågelskådare, Hells Angels, AIK-supportrar eller klass 8b på skolan. Fundera på hur de fungerar och diskutera utifrån
  - medveten eller omedveten identitet,
  - aktivt vald eller ärvd identitet och
  - accepterad eller ej accepterad identitet (av samhället).

6. Vi har lätt att dra slutsatser utifrån yttre faktorer såsom utseende och klädstil, vilket egentligen säger mycket lite om hur vi är som personer. Det är viktigt att fundera över hur vi skapar bilder av andra människor. Det gäller att inte dra för snabba slutsatser, även om det heter att "göra ett bra första intryck". Leta upp några bilder på internet och beskriv personerna. Jämför era svar. Finns det några likheter och skillnader i era beskrivningar? Varför tänker du som du gör?
7. Hur tror du att andra uppfattar dig, till exempel en äldre person eller din bästa vän? Vad kan vi göra för att öka kunskapen om oss själva?
8. Vilka faktorer har påverkat din identitet mycket?